

ар 4 т/р

ISSN 0206-4340

Азәрбајчан дили вә әдәбијјат тәдриси

„Азәрбајчан мәктәби“
журналына әлавә

1989

1

Бөжүк Вәтән мұһарибәси илләриндә әдәбијјатымызда ушаг сурәтләринин тәсвири

Зенфира ТАҒИРЛИ

В. И. Ленин адына АПИ-нин баш мұәллими

Бөжүк Вәтән мұһарибәси дәврүндә
жазычы вә шаирләримиз јалыыз атала-
рын чәбһәдәки гәһрәмәнильгларыны
вә совет халғынын истәр чәбһәдә, истә-
рәсә дә архадакы ирадә мөһкәмлији-
ни тәрәннүм етмәклә кифәјәтләмири-
диләр. Оилар баша дүшүрдүләр ки,
ушаглар үчүн јазылан әсәрләрдә оилар-
нын өз һәмјашыдларынын сурәти вер-
риләрсә, буиларын дөјүш сәһнәләри
тәсвир едиләрсә ушаглар мұһарибә
һагғында, онун дәршәтләри һагғында
даһа ајдын тәсәввүрә малик олар вә
дәрк едәрләр ки, фашизмә гаршы мұ-
бариздә төкчә бөјүккәр јох, ушаглар
да иштирак етмәлидир. Бу чүр әсәр-
ләр ушаглары даһа да руһландырыр,
оиларда өз гүвәләринә инам јарадар.

Шүбһәсиз ки, чәбһә хәттиндән јүз-
ләрлә километр аралыда јашајан
Азәрбајчан шаирләри (бәзиләри мүс-
тәсна олмаг шәртилә) билаваситә мұ-
һарибәдә, дөјүш мейданларында, парти-
зан һәрәкатында иштирак етмәмиш,
ишғал едилмиш торпагларда јашама-
мышлар. Демәли, дөјүш сәһнәләринин
өз көзләри илә көрмәмишдиләр. Ла-
кин оилар күндәлик мәтбуати изләјир,
госпиталлардакы јаралы дөјүшчүләри
динләјир, ишғал едилмиш торпаглар-
дан көчүрүләнләрлә сәһбәт едир, иң-
тичәдә дөјүш мейданларында, парти-
зан дәстәләриндә вә ишғал едилмиш
торпагларда икидлик көстәрән ушаг,
јенијетмә вә кәңчләр һагғында әтраф-
лы мәләуматы, нечә дејәрләр, бирин-
чи әлдән алырдылар. Тәбнидир ки, ја-
зычы тәхәјјүдә дә өз бәһрәсини верир
вә нотичәдә мұһарибә кедә-кедә Азәр-
бајчан ушаг поэзијасында гәһрәмән
ушаг сурәтләри јараныр, оиларын дө-
јүш сәһнәләри тәсвир олуурду.

Орта мәктәбдә шакирдләр Бөжүк
Вәтән мұһарибәси илләриндә совет
халғынын гәһрәмәнильгынин вә рәша-
дәтинин бәдни тәсвирини верән бир
сыра әсәрләрлә таныш олуурлар. Аша-
ғы сһнифләрдән башлајараг кичик јаш-
лы мәктәбчиләр өз һәмјашыдларынын
һәјәтына һәср олуан белә әсәрләр ва-
ситәсилә фашизмни тәрәтдији чһнајәт-

кәр һадисәләрини шәһиди олуур вә он-
ларын кичик гәлбләриндә Вәтәнә ма-
һәббәт һиссәләри даһа дә чошур.

Мұһаһидәләр көстәрир ки, кичик
јашлы мәктәбчиләр һәмјашыдларынын
икидлик вә гәһрәмәнильгынин бәдни
тәсвирини әкә етдирил әсәрләри даһа
бөјүк марагла охујурлар, оилар јалыыз
програма үзрә нәзәрдә тутулан әсәр-
ләрлә кифәјәтләмири, әлава әдәбијја-
та да мејла көстәрирләр. Мұәллимләр
шакирдләри әлава әдәбијјата башга
сөзлә десәк, програма даһил едилмә-
јән Бөжүк Вәтән мұһарибәси илләрин-
дә С. Вурғун, Р. Рза, Н. Рафибәјли,
М. Дилбәзи, М. Сејидзадә, М. Рза-
гулузадә, М. Раһим, З. Хәлил, И. Сол-
тан, Ә. Фөвзи вә б. әсәрләри мұһарибә
илләриндә олдуғу кими инди дә бала-
ча охучуларынын вәтәнһәрвәрлик руһун-
да тәрбија олунамасы ишиндә мұһим
рол ойнајур.

Мәктәбләрдә һәмни илләрдә гәләмә
алынан әсәрләрлә шакирдләри таныш
етмәји вә тәхминән көстәрилән мәлә-
маты вермәји фәјдалы һесаб едирик.

С. Вурғунун «Пионер маршы» (1941)
шәриндә ушагларын гәһрәмәнильги,
дөјүш сәһнәләри дејил, оиларын арзу-
су, ата һәсрәти, фашизмә нифрәти, бө-
јүјәндә икидлик көстәрмәк истәји вә
с. тәрәннүм едилмишидр. Шаирин тәс-
вир етдији пионер дејир:

Әскәрлија дүшимүр јашым...

Дүноп кетди өз гардашым.

Фашистләрә өлүм јазыр,

Мүрәккәбим, гәләмдашым.

(С. Вурғун. Сечилмиш әсәрләри. I
чилд. Баки, Азәрношр, 1954, сәһ. 116).

Сонра о, јолдашларына мұрачһәт
едиб оилары сүвбүл вә мејлә јырмага,
«Һәр нұбардан» Гызыл Ордуја пәј
көндәрмәјә чағырыр вә билдирир ки,
инди кәрәк:

Ајыг-сајыг доланаг биз,

Узаг көрсүн көзләримиз...

Көрүнемәсин јурдумузда

Мүхәннәтдән, намәрдән из

(јенә орада).

Ахырда исә өзү вә јолдашлары
адмыдан дејир:

рын икидлигини тэрэншүмүнэ хүсүсн диггэт јетирмиш, Вәтән мұһарибәсиндә партизанларла чижин-чижинә вурүшан, мисилсиз рәшадәт кәстәрәи пионер—Лејла вә Арслан сурәтләрини јаратмишдыр. Шаир һәр ики әсәрин мөвзүсүнү јенә дә мұһарибә дөврүнүн ән актуал мәсәләләриндән бири олан партизанларла әләгә сахлајан, онларла биргә вурүшан ушағларын һәјәтиндән көтүрмүшдү. Охучу әсәрдә Арслан вә Лејланын мәрдлик, чәсарәт, Вәтәнә консүз мәнәббатниң тәсвир едән сәһнәләрлә таныш олдуғча фашизмә нифрәтләри гат-гат артыр.

«Гарангуш јувасы» поемасынын гәһрәмәни пионер Арслан шүүрлу сурәт-дә дәрк едир ки, өзүнүн вә һәмјашыдларынын шән вә хошбәхт, гајғысыз вә азад һәјәти уғрунда мұбаризә апармағ, шүчәәт кәстәрмәк вә ләзим кәләрсә бу јолда өлмәк ләзимдыр.

«Лејла» поемасындакы Лејла партизан дәстәсиниң, нечә дејәрләр, сағ әлидир. Мүәллиф оғу охучуларә белә тәгдим едир:

Лејла—партизан гызы
Партизаның нәвәси,
Рабитәчилик иди,
Дәстәдә вәзифәси. (Рзагулуза-
дә М. Гарангуш јухасы. Азәрнәшр,
1945, сәһ. 36).

Лејла партизан дәстәсилә мөһкәм әләгә сахлајыр, онларә вахтында вә дүзкүн мәлүмәт верир, әрзағ вә кејим шејләри чәтдырыр. Мәнз Лејланын партизанларла әләгәси нәтичәсиндә

фашистләрини әлиңә дүшән бир кәнд дүшмәндән азад едилир, һәбс едилмиш бир груп совет адамы өлүмдән гуртарыр.

М. Рзагулузадә һәр ики поемада гәһрәмән пионерләрини—Арслан вә Лејланын бәдни сурәтләрини бөјүк сәнәт-карлығла гәләмә алмышдыр.

Ә. Фөвзинниң «Партизанлар» (1942) ше'ринни гәһрәмәни дә ушағдыр. Партизан дәстәсиндә кәшифјатчы олан Миша мұһарибәнин илк күнләриндә јетим галмышдыр. Доғма кәндни евләринниң фашистләр тәрәфиндән јандырылмасыны көрән Мишада фашизмә гарыш нифрәт һисс гат-гат артмышдыр.

Миша партизан дәстәсинә гошулуыр. О, һей бир чәтпникдән, һәтта өлүмдән белә горхмуыр.

Мүхтәсәр шәкилдә бәһс етдијимиз бу әсәрләр, үмумијјәтлә, мұһарибә дөврүндә Азәрбајҗан әдәбијјатында јаранан мұһарибә мөвзүсүнә һәср едилән белә әсәрләр кичик мәктәблilәрини вәтәнпәрвәрлик тәрбијјәсиндә мұһим рол ојнаја биләр. Бу әсәрләрдә мұһарибә илләринниң ачылығыны дадан, бүтүн дәншәтләри көрән ушағларын мәнәви кејфијјәтләри, сарсылмаз ирадәләри, мөһкәм, јенилмәз характерләри бөјүк бир илһамла тәрәннүм едилдији үчүн бу күн парта архасында әјләшән балача охучуларын вәтәнпәрвәрлик тәрбијјәсиндә бу әсәрләрдән истифадә едилмәсини мәсләхәт көрүрүк.